

Grete Bull, Tore Lange og Lisbet Grut

Råd for uråd 1

Tverrfaglig rådgivning i boligsaker for funksjonshemmede. Konklusjoner og anbefalinger

BYGGFORSK
SINTEF

Grete Bull, Tore Lange og Lisbet Grut
Råd for uråd 1

Tverrfaglig rådgivning i boligsaker for funksjonshemmede. Konklusjoner og anbefalinger

Prosjektrapport 116 – 1993

Prosjektrapport 116
Grete Bull, Tore Lange og Lisbet Grut
Råd for uråd 1
Tverrfaglig rådgivning i boligsaker for
funksjonshemmede
Konklusjoner og anbefalinger

Norges byggforskningsinstitutt/SINTEF

ISBN 82-536-0408-4
100 eks. trykt av
Lobo Grafisk A/S

100 g Cyclus resirkulert papir/
200 g Cyclus

© Norges byggforskningsinstitutt 1993

Adr.: Forskningsveien 3B
Postboks 123 Blindern
0314 OSLO
Tlf.: (02) 96 55 00
Fax (02) 69 94 38 og (02) 96 55 42

Prefikset (02) endres 28. januar 1993 til 22.

Kart over Aust-Agder fylke

Kommuneinndelingen er vist slik den var runder forsøket. Senere er Aendal slått sammen med flere av nabokommunene. Kartet er gjengitt etter Kommuneneøkkel 90/91, med tillatelse fra Kommuneforlaget

FORORD

Dette er en kort evalueringsrapport med hovedvekt på konklusjoner og anbefalinger til Sosialdepartementet om et forsøk med rådgivning i boligsaker for funksjonshemmede i Aust-Agder. En mer utfyllende dokumentasjonsrapport fra forsøket publiseres samtidig med denne. Den inneholder også vurderinger av boligsakene som det er gitt råd i, og brukernes reaksjoner og erfaringer etter å ha gjennomgått en boligsak.

Forsøket har dreid seg om tverrfaglig rådgivning ved individuell tilrettelegging av privatboliger. Forsøket besto i å utvikle metoder for samarbeid mellom etablerte offentlige faginstanser på fylkesnivå. Det var også rettet mot kommunene og deres bistand til brukerne.

Rapportene evaluerer forsøket som vellykket og inneholder en rekke anbefalinger for videre organisering av boligrådgivning.

Vi anbefaler:

- * Det bør opprettes permanente tverrfaglige rådgivningsgrupper både på 1. og 2.linjenivå. Rådgivningsbistand i boligsaker bør være organisert og finansiert av det offentlige.
- * Tverrfaglig rådgivning på fylkesnivå, med hjelpemiddelsentralene som sekretariat og fast tilknyttet arkitekt og sosionom er den mest realistiske og hittil mest vellykka organisasjonsformen.
- * Det opprettes et nasjonalt kompetansesenter for å bistå rådgivningsgruppene og det lokale arbeidet på det boligfaglige området gjennom FoU, opplæringstiltak og nettverksbygging.

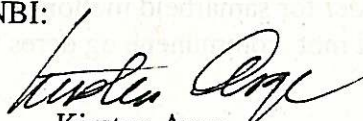
Initiativet til dette prosjektet ble tatt av Norges byggforskningsinstitutt (NBI) i samarbeid med Senter for industriforskning (SI), Hjelpemiddelsentralen i Aust-Agder og Sosialdepartementet. Det ble opprettet en styringsgruppe for forsøket med representanter for Kommunaldepartementet, Husbanken og funksjonshemmedes organisasjoner ved fylkeslaget til Norges Handikapforbund. Prosjektet er gjennomført ved hjelp av bevilgninger i hovedsak fra Sosialdepartementet, og med bidrag fra Husbanken.

Hjelpemiddelsentralen med sin administrative leder Alf Reiar Berge hadde hovedansvar for gjennomføring av forsøket. Den lokale prosjektgruppen/Rådgivningsgruppen besto av fysioterapeut Marketta Balk Botnen og Husbankens distriktsarkitekt Terje Thorstensen, supplert av ledende ergoterapeut Ingrid Eidsmo Austad. Gro Karlsson var engasjert av Hjelpemiddelsentralen som lokal prosjektleder for forsøket og fungerte som sekretær for rådgivningsgruppen. Fylkeslegen og Fylkesmannens sosialavdeling har hatt en observatørstatus i rådgivningsgruppen, og en sosionom hos Fylkesmannen er blitt rådspurt i spesielle tilfeller.

NBI har hatt ansvar for sentral prosjektledelse, evaluering og veiledning i samarbeid med SI. Undertegnede forskere, arkitektene Grete Bull og Tore Lange og sosiolog Lisbet Grut har skrevet rapporten. Et utkast til hovedrapport ble i løpet av sommeren 1992 grundig gjennomgått av oppdragsgiver, styringsgruppe, deltakerne i projektet og noen utvalgte personer utenom disse. Grete Hjermsstad ved SI og Tone Alm Andreassen ved NBI har gjennomgått manus på vegne av instituttene. Vi har nå innarbeidet de synspunktene som er kommet fram og benytter anledningen til å takke alle de medvirkende for samarbeidet om en krevende og interessant oppgave.

Oslo, i Oktober 1992

Forskningsjef ved Avdeling for
boligforskning, NBI:

Kirsten Arge

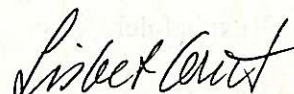
Forskningsdirektør ved
Senter for industriforskning:

Øivind Lorentsen

Prosjektledere ved NBI:

Grete Bull/Tore Lange

Prosjektleder ved SI:

Lisbet Grut

INNHOOLD

1. EGEN, EGNET BOLIG OGSÅ FOR FUNKSJONS HEMMEDE, HVA KREVER DET?	6
1.1 HVA SLAGS BOLIGPROBLEMER HAR FUNKSJONHEMMEDE?	6
1.2 OMFANGET AV BEHOVET FOR INDIVIDUELLE BOLIGTILPASSINGER.	8
1.3 HVOR LIGGER ANSVARET FOR BOLIGSAKER?	8
1.4 TVERRFAGLIG RÅDGIVNING LEVEDYKTIG IDÉ.....	9
2. FORSØKET I AUST-AGDER.....	11
2.1 MÅL.....	11
2.2 METODE OG GJENNOMFØRING	11
2.2.1 ORGANISERING	11
2.2.2 UTVIKLINGSDELEN	12
2.2.2 RESULTATDELEN, BOLIGSAKENE.....	12
2.3 RESULTATER AV FORSØKET	13
2.3.1 RÅDGIVNINGSGRUPPENS UTVIKLING.....	13
2.3.2 UTVIKLINGEN I KOMMUNENE	14
2.3.3 BOLIGSAKENE BEKREFTER BEHOVET FOR INDIVIDUELL RÅDGIVNING	14
3. KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	17
3.1 VERDIGRUNNLAG OG ARBEIDSFORM	17
3.2 MÅL FOR RÅDGIVNINGSVIRKSOMHETEN	18
3.3 GRUPPENES OPPGAVER	18
3.4 SAMMENSETNING AV RÅDGIVNINGSGRUPPENE.....	19
3.4.1 ARKITEKTBISTAND OG ANNEN BYGGEFAGLIG BISTAND	19
3.4.2 HJELPEMIDDEL KOMPETANSE.....	20
3.4.3 SOSIONOMBISTAND	20
3.5 ORGANISERING OG RESSURSER	20
3.5.1 ORGANISERING	20
3.5.2 RESSURSER TIL RÅDGIVNINGSGRUPPENE.....	21
Arkitekt	21
Hjelpemiddelsentralen	22
Sosionom.....	22
Arkitektens og sosionomens plassering	22
3.6 KOMMUNENES ROLLE	23
3.7 ANDRE LOKALE FAGRESSURSER	23
3.8 SENTRALT KOMPETANSESENTER	23

1. EGEN, EGNET BOLIG OGSÅ FOR FUNKSJONSHEMMEDE, HVA KREVER DET?

1.1 HVA SLAGS BOLIGPROBLEMER HAR FUNKSJONSHEMMEDE?

Flere funksjonshemmede kan i dag oppnå et høyere funksjonsnivå enn man tidligere kunne vente, på grunn av bedre behandlings- og treningsmetoder. Mange mennesker med sykdommer som fører med seg stadig økende funksjonshemminger lever lenger enn det var utsikter til før. Unge funksjonshemmede ble tidligere ofte feilplassert på institusjon på grunn av manglende utbygd åpen omsorg, manglende tilbud i nærmiljøet, manglende bevissthet om deres menneskeverd og iboende muligheter. Unge mennesker med store skader lever i dag oftere enn før et selvstendig liv.

Utviklingen mot mer privatliv og økt samfunnsdeltagelse er gjort mulig gjennom en rekke endringer i samfunnet: krav fra ressurssterke funksjonshemmede om rett til et verdig liv, en rivende tekniske utvikling, utbygging av åpen omsorg og gradvis endrede holdninger til funksjonshemmede. Institusjonsomsorgen bygges ned. Man ønsker å komme vekk fra den sosiale fattigdom i institusjonene.

Den åpne omsorgen merker dagens økonomiske innstramminger. Sektoren har ikke fått tilført ressurser til uten videre å øke tilbudet av personhjelp så mye som nødvendig for å kunne gi alle sterkt funksjonshemmede så mye hjelp som de behøver for å kunne leve et best mulig og mest mulig selvstendig liv. Pleie- og omsorgstjenestene tvinges til å utvikle nye løsninger. De er blitt mer differensiert, det veksles mellom avlastningsplasser, korttidsopphold og hjemmebaserte tjenester. Krav om produktivitet i sykehussektoren legger også press på kommunetjenestene ved at pasienter skrives ut tidligere og med et lavere funksjonsnivå enn før. Alt dette tvinger fram større vekt på fysisk tilrettelegging.

Funksjonshemmedes problemer i forhold til bolig har flere sider. For å oppnå en optimal løsning, må hvert tilfelle behandles individuelt. En må ta utgangspunkt i type og grad av funksjonsnedsettelse, det materielle utgangspunktet og brukerens og husstandens ressurser og personlige livsstil og prioriteringer. For mange funksjonshemmede er tradisjonelle boliger uegnede, men den boligen en har eller de boligene som finnes på hjemstedet er likvel det beste utgangspunktet. Det dreier seg også om å operere på boligmarkedet og skaffe seg bolig, og om finansiering og boutgifter som overstiger betalingsevnen. Funksjonshemmede har gjennomgående større problemer enn andre med å finansiere boligkjøp og dekke sine boutgifter. I tillegg kommer at spesiell tilrettelegging av boligen i hovedsaken må finansieres av egne midler og lån mens andre tiltak som hjelpemidler finansieres av det offentlige.

Tabellen nedenfor viser at ulike funksjonsnedsettelse tilsier ulike løsninger.

Tabell 1

Eksempler på diagnose/ funksjonsnedsettelse, dagligfunksjoner og fysiske tiltak

Diagnose, funksjonsnedsettelse	Problemfunksjoner, behov	Hjelpemidler, tekniske tiltak, boligtiltak
Allergi	Ren luft, godt renhold	Unngå støvsamlere, lette renholdet.
Bevegelsehemming	Forflytning, manipulering	Gåstol/rollator/rullestol mm Ulike typer heis Ulike mindre hjelpemidler
Blødersykdom	Forebygge og mildne slag og støt	Ingen nivåforskjeller, trapper og skarpe kanter. Sklisikre golv.
Cystisk fibrose	Nedsatt fysisk kondisjon	Fysioterapibenk, ergometer - sykkel. Mye frisk, ren luft
Epilepsi	Som blødere. Drukningfare	Ikke badekar
Kortvokste	Liten rekkehøyde, vanskelig med trapper	Livsløp-standard pluss spesielt tilrettelagt innredning
En rekke funksjonsneds. hos mindre gr. av barn	Tiltakende funksjonshem., bevegelsehemming, sanse-svekkelser	Trappefritt, mest mulig på ett golv, plass til stelleutstyr i badet

For mange med moderate funksjonsnedsettelse vil en tilrettelagt bolig kunne bidra til at behovet for praktisk hjelp og tekniske hjelpemidler i det daglige blir mindre. For sterkt funksjonshemmede derimot, er tilrettelegging av boligen ofte en *forutsetning* for å kunne utnytte tekniske hjelpemidler, og for å kunne få den personhjelpen en er avhengig av. Tilstrekkelig plass og praktisk tilrettelegging er også viktig for at hjelperne skal ha et godt arbeidsmiljø.

Kunnskapsnivået om bolig- og byggesaker for funksjonshemmede

Det har vist seg vanskelig for funksjonshemmede å få tilgang til sakkyndig veiledning ved bygging av ny bolig eller ved kjøp, utbedring og endring av en eksisterende bolig slik at den blir så godt egnet som mulig. En undersøkelse i regi av Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon i 1987, slo fast at det er en utbredt mangel på kunnskap og kompetanse om funksjonshemmedes funksjonskrav til bolig, både hos Husbanken som har ansvaret for boligfinansiering for funksjonshemmede, og i byggebransjen og boligsektoren generelt. Funksjonshemmede har dermed problemer med å få forståelse for betydningen av tilpassing og detaljutforming av bolig og innredning.

Undersøkelsen til FFO er senere fulgt opp med en utredning på initiativ av Kommunaldepartementet. Den ble avsluttet med en rapport som anbefaler tiltak for å høyne det generelle kunnskapsnivået i byggefagene om funksjonshemminger og tiltak for å lette funksjonshemmede menneskers bruk av bygde omgivelser. (Kommunaldepartementet 1991).

Den tverrfaglige rådgivningen i individuelle boligsaker som behandles i dette forsøket tar sikte på å utvikle spesialkompetanse på dette området.

1.2 OMFANGET AV BEHOVET FOR INDIVIDUELLE BOLIGTILPASSINGER.

Arten av boligproblemer er til dels kartlagt gjennom undersøkelser i regi av funksjonshemmedes organisasjoner og NBI. *Omfanget av behovet* for individuell tilpassing av boliger er avhengig av generell utvikling av boligmassen i ulike lokalmiljø, politiske ambisjoner og etterspørselen fra de funksjonshemmede selv. Dette har vi lite materiale om. Statistikk over antall funksjonshemmede og deres husholdningsdannelse finnes, men resultatene varierer med de definisjonene som brukes.

Det vil kreve en omfattende undersøkelse å få oversikt over det samlede antall funksjonshemmede som behøver å få boligen tilrettelagt, hvordan de fordeler seg på art og grad av funksjonsnedsettelse, hva problemene med boligen består i og hva å tilfredsstille behovet for tilpassing ville innebære økonomisk og på andre måter. FFO har høsten 1992 tatt initiativ til en undersøkelse på dette området.

Om alle som har et behov vil etterspørre boligutbedringer, er avhengig av både betalings- evnen og den veiledningen som kommunen og rådgivningsgruppen kan gi. Finansieringen av selve boligtiltakene er ikke tema for forsøket i Aust-Agder. Allikevel avdekker forsøket at finansieringen er et hovedproblem. Det at finansieringsproblemet kommer så sterkt fram i de sakene som har vært undersøkt, viser at vi ikke kan slutte noe om behovet ut fra det antall saker som har vært behandlet, men må regne med stor underdekning.

Når det gjelder tilgjengelighet for bevegelseshemmede i boligmassen foreligger det materiale som tyder på at nesten enhver bolig vil måtte tilpasses noe dersom den skal passe for en funksjonshemmet bruker. På grunnlag av Boforholdsundersøkelsen 1988 er det foretatt en spesialanalyse ved Rolv V. Lian: "Tilgjengelighet i norske boliger" (rapport under utgivelse fra NBI i 1992). Der er det foretatt en beregning som viser at 15 % av boligmassen er tilgjengelig i den forstand at de viktigste rommene kan nås uten trapp. Rapporten viser også at andelen av boliger med ytre tilgjengelighet, d.v.s. boliger med trappeforbindelse fram til entredøren øker, mens boliger med indre tilgjengelighet, d.v.s. uten trapper mellom de viktigste rommene, avtar. En annen beregning basert på Boforholdsundersøkelsen viser at opptil ca 200 000 boliger trenger heis for å bli tilgjengelige. (Bull 1991) Konkrete "heissaker" som har vært forsøkt gjennomført i blokkbebyggelse, viser at blokkbebyggelse som ligger naturlig tilrette for innstallering av smalheis eller liknende også inneholder leiligheter som må ombygges dersom de skal kunne tilpasses funksjonshemmede.

1.3 HVOR LIGGER ANSVARET FOR BOLIGSAKER?

Hovedansvaret for å yte funksjonshemmede bistand med å legge sin boligsituasjon bedre til rette ansees å ligge hos kommunene. Dette ansvaret anses å følge både av lov om sosial omsorg og lov om primærhelsetjenesten.

Mange kommuner har imidlertid kommet sent igang med å ivareta sitt ansvar i boligsaker ut over rent sosiale behov og kategoriboliger. De mangler kompetanse og et apparat for å ivareta individuell rådgivning knytta til funksjonshemming, og mange kommuner er så små at det ikke er mulig å utvikle slik kompetanse.

En rekke instanser for øvrig gir bolig- og byggefaglig rådgivning til funksjonshemmede. Blant funksjonshemmedes egne interesseorganisasjoner er det særlig Norges Handikapforbund (NHF) og Landsforeningen for hjerte- og lungesykes boligselskap (LHLB) som

gir råd. NHF har ansatt ergoterapeut, arkitekt og sivilingeniør som løpende svarer på henvendelser og gir råd. LHLB hadde en tid en tjeneste hvor de kunngjorde boligrådgivning for funksjonshemmede i utvalgte distrikter. En konsulent fra organisasjonen reiste ut og ga råd til brukere og kommunale saksbehandlere.

Boligrådgivning til funksjonshemmede er klart uttrykt som oppgave for Husbank-arkitektenes vedkommende. Husbanken har utviklet kompetanse både på nasjonalt nivå, gjennom enkelte av regionkontorene og ved å gi distriktsarkitektene denne oppgaven.

Ansvar for boligrådgivning på fylkesnivå har utviklet seg parallelt med opprettelsen av hjelpemiddelsentralene, og i forlengelse av den medisinske behandlingen og rehabiliteringen på 2. og 3.linjenivået i helsevesenet.

Hjelpemiddelsentralene har fått en hovedrolle som fylkesansvarlig instans på sitt område, og det ble allerede fra første prøveprosjekt i Telemark vurdert slik at hjelpemiddel-formidling ikke kan sees isolert fra boligtilpassing.

Fylkeslegekontorene så tidlig et udekket behov for faglig veiledning ved løsning av boligsaker for funksjonshemmede. Ideen om tverrfaglige rådgivningsgrupper utviklet seg gjennom kontakt mellom dette miljøet, NBI og Husbanken. Men hverken fylkesmannen, fylkeslegen eller fylkeskommunen har bolig som et klart utpekt ansvarsområde. Derfor er utprøving av faglig og administrativ forankring, og spørsmålet om fylkesnivåets rolle i boligrådgivningen et så viktig tema i denne undersøkelsen.

1.4 TVERRFAGLIG RÅDGIVNING LEVEDYKTIG IDÉ

Gode løsninger på funksjonshemmedes boligproblemer krever helhetlig tilnærming på brukerens premisser. Ingen enkelt faggruppe har tilstrekkelige kunnskaper på alle de aktuelle områdene, som spenner fra sykepleie, ergoterapi, hjelpemiddelteknikk, arkitektur og bygningsfag til sosialfag, økonomi og juss. De nevnte faggruppene snakker til dels ulike fagspråk, de kjenner lite til hverandres områder og mangler tradisjoner for å samarbeide om problemløsninger og kreative oppgaver. Dette er særlig aktuelt i samhandling mellom byggefagfolk og helse- og sosialarbeidere. Tradisjonelt har man sittet på hvert sitt kontor og behandlet boligsaker på ulike stadier.

Gjennom tidligere forsøk og utviklingsarbeid ble det på 80-tallet opprettet rådgivningsgrupper i omtrent halvparten av landets fylker. Gruppene er tenkt som en annen-linjetjeneste. Målet for fylkesgruppene har vært å stimulere kommunenes interesse, hjelpe dem med å utvikle kompetansen og rutinene og bistå dem i vanskelige saker. Behandling av enkeltsaker har vært begrenset til vanskelige saker, og saker som kommunene ikke makter selv, og dessuten motivert ut fra behovet for kompetanseoppbygging. Gruppene består av en arkitekt fra Husbanken, ergoterapeut eller fysioterapeut fra fylkeslegekontor, sykehus eller hjelpemiddelsentral, og sosionom fra fylkeslegekontoret eller fylkesmannens sosialavdeling. Hensikten med gruppene er å utvikle en interaktiv arbeidsform mellom fagpersoner som fra før av hadde med boligsaker for funksjonshemmede å gjøre gjennom tilknytning til ulike offentlige instanser.

Det finnes ikke noe direktiv om tverrfaglig, tverretattlig samarbeid om boligsaker for disse instansene fra sentralt hold. Noen av gruppene ble formalisert gjennom initiativ fra fylkesmannen eller fylkeskommunen, og det ble definert mål og retningslinjer for dem.

Andre grupper arbeider på uformelt grunnlag. Virksomheten har i stor grad vært avhengig av lokale forutsetninger og interessen til dem som deltar.

Det har dessuten manglet en overordnet instans med formelt ansvar som pådriver og veileder for gruppene. NBI har tatt en uformell pådriver- og veilederrolle og ansvar for forsøksprosjekter i 1984-86 og 1989-91. På denne bakgrunnen må vi kunne slå fast at ideen har vist seg levedyktig.

2. FORSØKET I AUST-AGDER

2.1 MÅL

Det overordnede målet for dette forsøksprosjektet har vært å bidra til bedre boligløsninger for funksjonshemmede. Målgruppen er funksjonshemmede i alle aldre som bor i egen bolig eller skal etablere seg i egen bolig. Hovedvekten har ligget på den faglige veiledningen i gjennomføringen av boligsaken. Vår antakelse er at dette forutsetter et nasjonalt system med tverrfaglig kompetanseutvikling og rådgivning, der tverrfaglige rådgivningsgrupper på fylkesnivå er sentrale.

Det konkrete målet har vært:

- 1) Å prøve ut en modell med hjelpemiddelsentral som deltaker i rådgivningsgruppen og sekretariat for den, og med arkitektbistand gjennom Husbankens distriktsarkitektsordning.
- 2) Å formidle kunnskap på området til kommunene i Aust-Agder og utvikle deres engasjement og tverrfaglige arbeid med slike boligsaker, bygd på hjelpemiddelsentralens system for hjelpemiddelformidling.

Forsøket er bygd på tidligere erfaringer i samme fylke og i andre fylker der fylkeslegekontoret hadde sekretariatet, og arkitektkompetansen var knyttet til Husbankens avdelingskontorer.

2.2 METODE OG GJENNOMFØRING

2.2.1 ORGANISERING

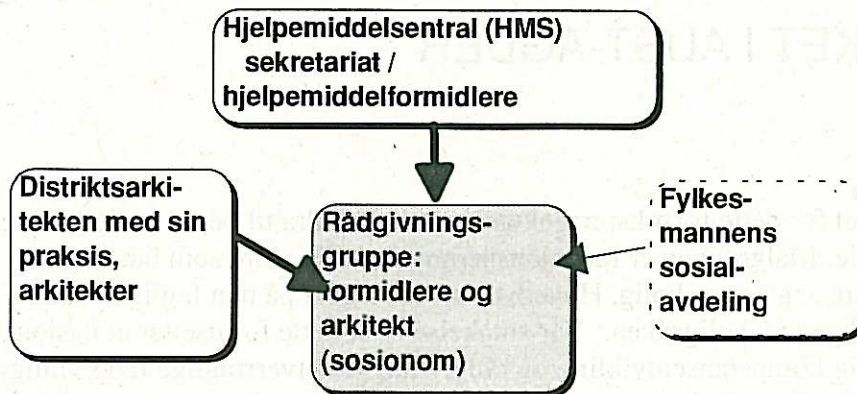
Prosjektet ble organisert som en egen enhet innad i Hjelpemiddelsentralen, som både deltok i rådgivningsgruppen/ fylkesgruppen, og var sekretariat for denne.

En egen prosjektleder ble engasjert. I prosjektperioden var prosjektlederen sekretær for rådgivningsgruppen. Prosjektlederen sto for arrangement av seminarer, tok initiativ til omtale av prosjektet i massemedia og i rundskriv til kommunene og andre instanser, og hun førte register over boligsakene som gruppen fikk seg forelagt.

Denne organiseringen var midlertidig, med tanke på å forberede overgangen til situasjonen etter prosjektperioden, når prosjektlederen var sluttet og hennes oppgaver ble ivare tatt av hjelpemiddelsentralen. I Rådgivningsgruppen deltok også Husbankens distriktsarkitekt, men ingen fast sosionom slik modellen forutsatte. Sosialkonsulenten hos Fylkesmannen var tilgjengelig for råd i spesielle saker.

Fig. 1

Organisasjonsmodell for rådgivningsgruppen (fylkesgruppen) i Aust-Agder.

2.2.2 UTVIKLINGSDELEN

Forsøksprosjektet kan deles i en "indre" og en "ytre" del. "Det indre prosjektet" dreide seg bare om 2. linjenivået: om å integrere arbeid med boligsaker i Hjelpemiddelsentralen. Den ytre delen omfattet samarbeidet med distriktsarkitekten og andre instanser på fylkesnivå. Den ytre delen rettet seg også mot 1. linjenivået, d.v.s. kommunene, og gjennom dem mot brukerne. Denne delen omfattet arbeidet med å få utpekt "kontaktperson bygg" fra teknisk etat i hver kommune og forsøke å få kommunene interessert i å arbeide tverrfaglig, interaktivt med hver enkelt sak. Rådgivningsgruppen utviklet forslag til prosedyrer, rutiner for kommunenes og eget arbeid med sakene, som de kalte "løyper" med forslag bl.a. til hva kommunen minimum skulle ha utredet innen rådgivningsgruppen ble kontaktet i en sak. Denne delen omfattet også selve arbeidet med faglige råd i sakene, ved terapeuter og arkitekt, og bistand fra sosionom i spesielle tilfeller.

Evalueringen av forsøket er dels en prosessevaluering og dels en resultatevaluering gjennom vurdering av boligsakene. Vi har brukt flere slags teknikker. Tre parter erfaringer har vært viktige for å få et nyansert bilde: rådgivningsgruppens, kommunenes og brukernes. Kontakten har først og fremst vært nær med rådgivningsgruppen som har deltatt i flere oppsummeringsmøter med oss. Vi har også veiledet rådgivningsgruppen, og prosjektleder gjennom kursing og ved personlig kontakt. I kommunene har vi intervjuet et utvalg av saksbehandlere; byggesaksbehandlere, ergo- og fysioterapeuter og kontorpersonale. Styringsgruppen der både brukere og Husbanken/KOM som premiss og policy-utformere har deltatt, har også spilt en rolle gjennom innspill, drøfting og refleksjon.

2.2.2 RESULTATDELEN, BOLIGSAKENE

I løpet av de to årene forsøket varte, ble det registrert omfattende opplysninger i alle saker som gruppen ga råd i. Disse gir grunnlag for å vurdere omfanget av saker, og hvilke typer saker som forekommer.

I 17 av de individuelle rådgivningssakene ble det foretatt personlige intervju med brukerne eller nære pårørende i husholdningen. Disse sakene skriver seg delvis fra prosjektets innledende fase, eller før det startet. Vurderingene gir derfor et bilde av generelle problem i boligsaksarbeidet, men det lille antallet intervjuer er ikke egnet til å vurdere virkningen av de endringene som er et direkte resultat av prosjektet.

2.3 RESULTATER AV FORSØKET

2.3.1 RÅDGIVNINGSGRUPPENS UTVIKLING

I etableringsfasen var hovedoppgaven å *forankre prosjektet* og boligsaksarbeidet i Hjelpemiddelsentralen. (det indre prosjektet). Det tok noe tid, men det ble aldri reist tvil om at en slik tilknytning var målet. Etter at forsøket er avsluttet, er Hjelpemiddelsentralen innstilt på å fortsette med rådgivning i boligsaker etter den utviklede modellen. Erfaringen med en arkitekt som har sin basis utenfor hjelpemiddelsentralen har også fungert godt. Arkitektdeltagelsen er nå sikret gjennom en avtale mellom Husbanken og den tidligere distriktsarkitekten.

Det ligger ikke i denne konklusjonen at hjelpemiddelsentralen er den eneste anbefalte tilknytningsform under andre rammebetingelser, eller i andre fylker. Men når vi sammenlikner dette forsøket med tidligere forsøk i dette og andre fylker, der en stort sett har å innarbeide boligsaken i Fylkeslegens ansvarsområde, er man kommet mye lenger med Hjelpemiddelsentralens modell.

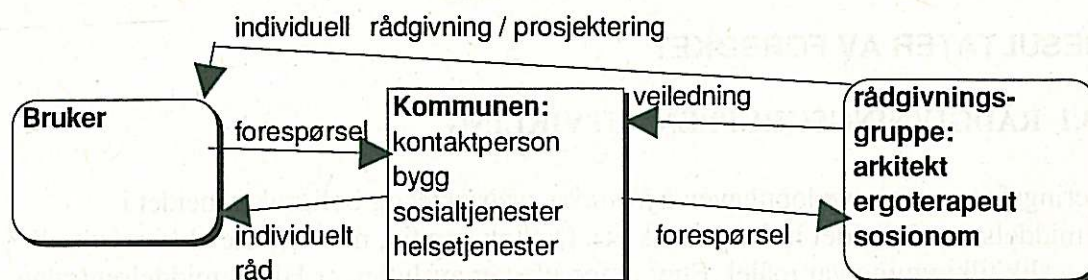
Utviklingen av *metoder for tverrfaglighet* er det andre interne resultatet. Terapeutene og arkitekten i gruppen representerer ulike faglige kulturer. De trengte tid til å lære å forstå hverandres språk og forståelsesrammer, og de har fått mye ut av det. Deltakerne har utviklet innsikt i hverandres fagområder og roller. For eksempel har synet på brukerne som kunder heller enn klienter slått igjennom.

I løpet av samarbeidet har de gått fra en serielt preget saksbehandlingsmåte, hvor først den ene ser på saken og så sender den over til den andre, mot å arbeide interaktivt, gjennom dialog. Dermed er et av de sentrale målene for prosjektet oppfylt først og fremst som en intern læring.

Rådgivningsgruppen savnet imidlertid sosionom som fast medlem av gruppen, og en har derfor ikke hatt mulighet for å utvikle et tilsvarende forhold til den sosialfaglige siden av boligarbeidet. Det at en hadde mulighet for å kontakte en sosialkonsulent ved Fylkesmannens kontor i enkelte tilfeller har ikke ført til utvikling av metoder o.s.v. på samme måte som for arkitektene og hjelpemiddelformidlerne.

En mer avansert målsetting er at gruppen kan arbeide fleksibelt og effektivt mot kommunale team eller enkeltstående faglige rådgivere i kommunene, uten nødvendigvis å behandle hver enkelt sak i samlet gruppe for å kunne gi råd. Dette forutsetter at kommunene har utviklet en tilsvarende innsikt og arbeidsform som den rådgivningsgruppen er nådd fram til. I enkelte kommuner var boligarbeidet kommet så langt at dette kunne prøves.

Fig. 2
Modell for formidling av råd og veiledning i boligsaker.

2.3.2 UTVIKLINGEN I KOMMUNENE

I løpet av prosjektperioden har alle kommunene i Aust-Agder pekt ut en "kontaktperson bygg" på oppfordring av rådgivningsgruppen. Kontaktpersonene har en todelt oppgave:

- * koordinere arbeidet med boligsaker innen kommunen
- * være bindeledd mellom kommunen og rådgivningsgruppen

Fylkesgruppen oppfordret kommunene til å utvikle samarbeid mellom kontaktperson bygg og helse- og sosialarbeiderne om boligsakene, og stilte krav om at sakene skulle være registrert lokalt før en sendte den videre til rådgivningsgruppen.

Målet på kort sikt var at kommunen som et minimum skulle bistå brukeren med en fyldestgjørende utredning av grunnlaget for saken. Avhengig av kommunens kompetanse og sakens vanskelighetsgrad skulle kommunen bistå videre med å utrede forslag til løsninger og under gjennomføringen. I de aller fleste sakene medvirket en terapeut eller helsefaglig person, sosionom og en bygningskyndig. Men både brukerens og kommunenes ressurser og kompetanse varierer mye. I de fleste tilfeller er det bare sosionomens kompetanse som var å finne i kommunen, mens de andre fagfolkene kom fra rådgivningsgruppen. Ettersom flere brukere hadde uløste finansielle og andre sosiale problem, anså fylkesgruppens deltakere at en del av den sosialfaglige oppgaven var dårlig ivarettatt. Etterhvert ble kommunenes evne til å bistå på egen hånd også med byggefaglig kompetanse, større. Dette har sannsynligvis hatt to motsatte virkninger. Dels kan flere saker etter hvert ha blitt løst lokalt, uten at rådgivningsgruppen er blitt trukket inn. Men dels har noen kommuner som har utviklet større innsikt, også begynt å se mer av problemenes omfang og sine begrensninger, og søker derfor råd hos gruppen. Rådgivningsgruppen regner imidlertid med at kommunene etterhvert vil ivareta en større andel av sakene på egen hånd.

2.3.3 BOLIGSAKENE BEKREFTER BEHOVET FOR INDIVIDUELL RÅDGIVNING

Rådgivningsgruppen behandlet i alt 119 saker. Av disse dreide 100 saker seg om kjente brukere. I et vanlig år er det derfor grunn til å regne med at antall saker med kjente brukere

i Aust-Agder vil dreie seg om ca. 50. Dette er forutsatt at disse sakene samsvarer med behovet.

Bedre finansieringsordninger og muligheten for at tilbudet blir bedre kjent kan komme til å øke etterspørselen. Intervjuene, og andre liknende undersøkelser viser at boligtilpassing stimuleres ved at gode eksempler blir kjent.

I tillegg fikk rådgivningsgruppen seg forelagt saker fra kommunene hvor det ikke var opplysninger om brukerne. Dette var dels boliger som kommunene planla i forbindelse med Ansvarsreformen for mennesker med psykisk utviklingshemming og dels aldersboliger. Noen få forespørsler gjaldt institusjoner og publikumsbygg.

De gjennomførte boligsakene viser at den største betydningen av tilrettelegging ligger i å bedre livskvaliteten til brukeren, eller i det hele å gjøre det mulig å bo i en selvstendig bolig. Det bør også nevnes at arbeidet til omsorgspersoner, som regel familie, lettes. I noen tilfeller kan det slås fast at avhengigheten av hjelp til visse aktiviteter reduseres eller faller helt bort.

Økt bruk av rullestoler og andre større hjelpemidler har trolig bidratt til større etterspørsel etter tilrettelegging av boliger og omvendt. På den annen side styrker materialet fra boligsakene i dette prosjektet en oppfatning om at tilrettelegging av boligen i visse situasjoner er et bedre alternativ enn et teknisk hjelpemiddel. De beste eksemplene på dette er de tilfellene hvor det er svært vanlig å innstallere en form for heis. I flere tilfelle er det konstatert at åpenbart bedre løsninger som det å gjøre om boligen slik at de viktigste rommene ble lagt på inngangsplanet, ble avvist på grunn av finansieringsordningene.

Intervjuene med brukerne forteller om at sterkt funksjonshemmede personer kan behøve å få boligen tilpasset flere ganger i livsløpet, i barneårene, ved etablering i egen bolig, ved flytting eller ved endringer i funksjonsnivået som ikke blir forutsett eller planlagt for.

I intervjuer med brukere kommer det fram både svært positive og svært negative erfaringer med møtet med hjelpeapparatet. Et problem for brukerne har vært at hjelpeapparatet består av mange aktører, selv i enkle boligsaker. Deres avhengighet av hjelp tvinger dem inn i en klientsituasjon også når det gjelder situasjoner der andre opptrer som vanlige forbrukere. Rollefordelingen mellom nivåer og instansene kan være uklar og forvirrende. Det fortelles om dårlig, til dels motstridende eller villedende informasjon om finansieringsordninger og rettigheter på hjelpemiddel- og boligområdet.

Aldersmessig ser det ut til å være forholdsvis flere unge og barn i boligsakene i prosjektet enn i hele befolkningen av funksjonshemmede i fylket. Det kan skyldes to forhold: Rehabiliteringsenheter som utreder tiltak for barn og unge tar initiativ når det gjelder hjelpemidler og boligtiltak. Når det gjelder eldre funksjonshemmede, ser kommunene i større grad ut til å gå inn for kategoriboliger og institusjonsomsorg framfor tilrettelagt egen bolig.

De aller fleste brukerne i prosjektet eier sine boliger. Denne og tidligere undersøkelser viser at eiere lettere vinner fram med boligendringssaker enn borettslavere. Vanskeligst stilte er de som bor til leie.

Økonomiske problemer som rammer funksjonshemmede både i forbindelse med etablering i egen bolig og ikke minst etterpå, kommer sterkt fram gjennom intervjuene med brukerne, selv om dette ikke har vært hovedtema for prosjektet.

Resultatene fra boligsakene styrker resultater fra tidligere undersøkelser om den store betydningen god faglig bistand har ved gjennomføringen av boligsaker for funksjonshemmede. Brukerne kan fortelle at både de selv og deres samhandlingsparter har savnet kunnskaper om funksjonshemninger og betydningen av boligens fysiske egenskaper for den daglige livsførselen. Den nødvendige kunnskapen finnes, men er ikke nådd fram til dem som bygger. Det gjøres stadig feil som lett kunne vært unngått om en var oppmerksom i tide, men som det er kostbart å rette senere.

3. KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

3.1 VERDIGRUNNLAG OG ARBEIDSFORM

Grunntanken bak tverrfaglig boligrådgivning er å tilby brukeren bistand fra fagfolk til utredning, ideer og forslag på hans/hennes premisser og i nært samarbeid, ikke som et nytt byråkratisk ledd i behandling av søknader. Respekten for individets verdier og livsstil og boligen som privatsfære må stå i sentrum. Det innebærer også respekt for at individet har ansvaret for egen bolig og de økonomiske forpliktelser som følger av tiltak.

Med det velferdspolitiske målet for arbeidet bør gruppene sikres offentlig finansiering og forankres i offentlig virksomhet. Dette kan bl.a. begynnes både ut fra allmene boligpolitiske mål, og helsepolitiske, jfr. St. meld. nr. 41 (1987/88), Helsepolitikken mot år 2000 Nasjonal helseplan.

De instansene rådgivningsgruppene hittil har hentet fagressursene fra, har i hovedsaken vært innen den offentlige sfæren. Arkitektene ved Husbankens avdelingskontorer er en del av forvaltningen, mens distriktsarkitektene på konsultativ basis ikke var det. Det vil fortsatt bli situasjonen for frittstående arkitekter som i fremtiden skal arbeide for rådgivningsgrupper med midler fra Husbanken og eventuelt andre kilder.

Hovedansvarlig instans burde ideelt sett vært en med boligfaglig kompetanse. Fylkeskommunen har et overordnet planansvar og veiledningsansvar overfor kommunene innen arealplanlegging. Husbanken med sine fem avdelingskontor har et ansvar for informasjon og veiledning til kommunene og brukerne i boligspørsmål innefor rammen av å være Statens boligbank.

Prinsippielt kunne rådgivningsgruppene forankres på et interkommunalt nivå, på fylkesnivå, landsdelsnivå eller riksnivå (om det siste - jfr. 3.7). Det er flere hensyn å ta ved et slikt valg, - og noen er motstridende. Tilgang på fagressurser tilsier en viss sentralisering, mens geografisk nærhet til kommunene og brukerne for å kunne besøke dem og ta boligene i øyesyn tilsier en desentralisert oppbygging. Variasjon i folketettheten i landet gjør at én modell ikke vil egne seg like godt alle steder. I tillegg kommer forvaltningsmessige og økonomiske hensyn.

Valget står i praksis mellom enten å organisere gruppene på landsdelsnivå, hvor de kunne knyttes til Husbankens avdelingskontorer som hovedansvarlig, eller å gi dette ansvaret til en annen type instans på fylkesnivå. Grupper på landsdelsnivå ville få et altfor stort område å dekke. Fylkesvise grupper vil få overkommelige områder i noen deler av landet, men store avstander andre steder.

Etter en samlet vurdering anbefales det at rådgivningsgruppene i boligsaker for funksjonshemmede organiseres på fylkesnivå, med hjelpemiddelsentralen som faglig medspiller og sekretariat.

3.2 MÅL FOR RÅDGIVNINGSVIRKSOMHETEN

For å bistå den enkelte funksjonshemmede med å skaffe seg en mer egnet selvstendig bolig anbefales det å opprette et permanent system for sakkyndig bistand, med kommunene i 1. linje og tverrfaglige rådgivningsgrupper i 2. linje. Systemet bør bygge videre på de erfaringene som finnes i noen fylker, inklusive forsøket i Aust-Agder. Tiltakene bør ha et langsiktig perspektiv, hvor målet er at kommunene tar mest mulig av ansvaret for slik bistand, og utvikler et servicerettet system med klare og effektive rutiner.

Konkrete delmål for rådgivningsgruppenes arbeid:

- * Forankre arbeid med bolig i hjelpemiddelsentralene som ansvarlig instans, eller tilsvarende offentlige faginstanser dersom rammebetingelsene for dette endres.
- * Utvikle sekretariatsfunksjonen der hovedansvaret ligger, med et registreringssystem for boligsaker.
- * Utvikle kunnskapsgrunnlaget i gruppen til det som trengs for en 2. linjefunksjon, gjennom egenopplæring og utvikling av samarbeidet i gruppen.
- * Utvikle kontakt og et tverrfaglig nettverk og drive informasjonsarbeid overfor kommunene og andre lokale fagmiljø og rehabiliteringsenheter som medvirker til utredning av boligtiltak.

I en startfase eller nyorganiseringsfase bør en rådgivningsgruppe legge vekt på å utvikle egen kompetanse gjennom konkret arbeid med enkeltsaker. Oppstartfasen skal samtidig sikte mot opplæring av fagfolk i kommunene. Rådgivningsgruppen skal bistå med å utvikle tverrfaglig bistand etter samme metode som gruppen selv arbeider. Kontakt med en kommune bygges best med utgangspunkt i konkrete saker som kommunen eller brukeren henvender seg om. I en oppbyggingsfase er det nødvendig at gruppen bruker forholdsvis mye tid på å arbeide seg sammen og utvikle kontaktnettet i kommunene.

I en etablert fase bør gruppen ha utviklet en effektiv rådgivning som konsentrerer seg om kompliserte saker og mindre kommuner med få saker og mindre fagressurser enn i større kommuner, og derfor mindre anledning til å bygge opp egen kompetanse.

3.3 GRUPPENES OPPGAVER

De løpende hovedoppgavene er:

- (1) Å gi råd og veiledning i løsning av enkeltsaker.
- (2) Opplæring av kommunale saksbehandlere og rådgivere og av privatpraktiserende arkitekter og andre byggefagfolk.
- (3) Veiledning i boligplanlegging for øvrig, overfor byggherrer, utbyggere og planleggere. Etter erfaringene til nå vil dette ha et lite omfang i forhold til (1) og (2).
- (4) Rådgivning i forbindelse med publikumsbygg og arbeidsplasser generelt er også ønskelig. For at rådgivningsgruppen skal kunne ivareta dette, må det skaffes midler utenom de som Husbanken stiller til disposisjon. Omfanget vil trolig være lite i forhold til (1) og (2).

Arbeidet mot kommunene vil foregå i tilknytning til konkrete saker, møter og gjennom seminarer og andre informasjonstiltak. Kommunale og fylkeskommunale råd for funksjonshemmede vil være en aktuell samarbeidspartner for oppgavene (2), (3) og (4).

Det er en erfaring fra dette og tidligere forsøk at behovet er latent. En bør regne med at arbeidsmengden vil stige ettersom tilbudet blir kjent og kompetansen utviklet lokalt, slik at hjelpeapparatet får forståelse for hva som kan gjøres med boligene.

Det bør utarbeides felles retningslinjer for gruppenes virksomhet, jfr 3.7. Hver gruppe bør utvikle sin virksomhetsplan. Denne planen bør omfatte tiltak til at gruppen får tilbakeført til seg selv erfaringer om sin egen virksomhet, ikke minst om sluttproduktene; hvordan boligene de har gitt råd om er blitt og brukernes bedømming av resultatet.

Når gruppen har oppnådd tilstrekkelig bredde i tverrfaglig innsikt, og kommunene samtidig opparbeider noe av den samme kompetansen, vil rådgivningsgruppen kunne gå over til å arbeide mer fleksibelt. Etterhvert vil hver av gruppens medlemmer kunne supplere kommunene. En etablert rådgivningsgruppes medlemmer behøver ikke alltid behandle alle saker i samlet gruppe. I en del saker vil de etterhvert kunne begrense konsultasjonene med de andre medlemmene gjennom bruk av telefon, telefax o.l., og derved effektivisere arbeidet.

3.4 SAMMENSETNING AV RÅDGIVNINGSGRUPPENE

3.4.1 ARKITEKTBISTAND OG ANNEN BYGGEFAGLIG BI-STAND

En kan skille mellom to typer av bistand: (1) Råd og veiledning, og (2) Prosjektering og oppfølging.

Arkitekters rolle og praksis er knyttet til et konsulent - kundeforhold. Kunden er *byggherre* med integritet, i motsetning til det avhengighetsforholdet som pasienter og det offentliges klienter stort sett befinner seg i. Arkitekter er vant til å lytte til brukerønsker og -krav uttrykt i vanlig språk og til å oversette dem til fagmessige tegninger og spesifikasjoner. En kompetent arkitekt kan gi råd om hovedgrep ved ombygging og tilbygg, råd ved kjøp av hus og i å utvikle løsninger som griper om mange forutsetninger, og evne til å forme rasjonelle og arealøkonomiske planløsninger.

På den annen side hviler byggefagene mye på sedvaner og "taus" kunnskap, med lite tradisjon for analyse, refleksjon og tverrfaglig samarbeid ut over tekniske fag. Dette gjelder også arkitekter, selv om de i større grad er opptatt av det unike i hver enkelt byggeoppgave.

Den byggefaglige bistanden i boligsaker for funksjonshemmede er ofte arbeidskrevende i forhold til det bygningsmessige omfanget og tilsier spesiell innsikt både hos arkitekten og de som skal utføre byggearbeidet. Denne kompetansen finnes hos fagfolk med interesse for og erfaring fra saksfeltet, i første rekke hos Husbankens fast ansatte arkitekter, distriktsarkitekter og et fåtall andre.

Rådgivningsgrupper på fylkesplan står og faller med arkitekt deltakelse. Arkitektbistand er viktigst i forbindelse med bedømming av mulighetene som aktuelle tomter og hus gir, og i forbindelse med tegninger og tekniske spesifikasjoner. Ideelt sett bør hele prosessen følges av én arkitekt, fra begynnelsen til utførelse og avslutning, for å forebygge feil eller støtte byggherren på at de blir rettet - og for selv å lære av erfaringene. I praksis vil arkitekten i rådgivningsgruppen måtte begrense seg til å veilede på de viktigste punktene, mens brukeren supplert av lokale fagfolk tar seg av resten.

3.4.2 HJELPEMIDDEL KOMPETANSE

Når en boligsak skal utredes, forutsettes det at diagnose, prognose og medisinsk behandling er utredet. For å utrede forslag i forbindelse med rehabilitering og habilitering, behøves dessuten en analyse av dagliglivets funksjoner, ulike løsninger på å utføre disse i form av hjelpemidler m.v., og rettigheter knyttet til anskaffelse m.v.. Til dette vil de fleste funksjonshemmede (bevegelseshemmede) ha stor nytte av bistand fra en ergo- eller fysioterapeut. Disse fagguppenes representant i rådgivningsgruppen bør dessuten ved behov kunne formidle kontakt med annen spesialisert faglig veiledning, særlig faggrupper med kompetanse på syns og hørselshemming, eksperter på språk og kommunikasjon, på kognitive funksjoner o.s.v. avhengig av hvilke funksjonshemminger som er aktuelle.

3.4.3 SOSIONOMBISTAND

I boligsakene behøves bistand og veiledning til brukeren om (1) personlige spørsmål; hjelp med å formulere og formidle problemer og ønsker og å treffe valg, (2) boligproblemets betydning i forhold til brukerens og husstandens livssituasjon, (3) det rettslige og (4) økonomiske spørsmål. Forsøket i Aust-Agder bekrefter erfaringer fra tidligere forsøk om at en sosionom fast tilknyttet gruppen er nødvendig. Dette gjelder også fylkesgruppen. Dette bør være en erfaren fagperson med god kjennskap til funksjonshemmede og deres rettigheter, og som spesielt tar på seg å holde oversikt over boligfinansieringsordningene og hvordan de brukes i praksis. På samme måte som terapeuten i gruppen veileder helsepersonellet i kommunene og arkitekten byggesaksbehandlere og byggefagfolk, trengs en sosionom som kan veilede sosialarbeiderne i kommunene.

3.5 ORGANISERING OG RESSURSER

3.5.1 ORGANISERING

Etter en samlet vurdering anbefales det at rådgivningsgruppene i boligsaker for funksjonshemmede organiseres på fylkesnivå, med hjelpemiddelsentralen som faglig medspiller og sekretariat. Disse får hovedansvaret for utviklingen av det individuelle boligarbeidet i sitt distrikt. Hjelpemiddelsentraler er opprettet i 16 fylker og forberedes i de tre gjenværende. Boligtiltak er en del av sentralenes oppgaver ut fra dens målsettinger, og de bør derfor uansett trekkes inn i arbeidet med boligrådgivning. Videre må gruppen ha en fast tilknyttet arkitekt med forankring i offentlig virksomhet, og en sosionom med overordnet ansvar for planlegging og utvikling av boligsaksarbeidet.

3.5.2 RESSURSER TIL RÅDGIVNINGSGRUPPENE

Hovedidéen med gruppene er at fagfolk som tradisjonelt har behandlet boligsaker for funksjonshemmede hver for seg, etter stafettprinsippet, møtes for å drøfte sakene og reiser på befaring hjemme hos brukeren i saker hvor de finner det nødvendig. Å møtes, se situasjonen selv og snakke med brukeren er særlig viktig i en start- eller nyetableringsfase.

Tidsforbruket til en rådgivningsgruppe fordeler seg på disse hovedaktivitetene:

- Drøfting av enkeltsaker: motta henvendelsene og sette seg inn i sakene, registrere dem, drøfte dem i møter, eventuelt foreta befaring, utrede råd og tegne forslag, skrive referater og uttalelser.
- Administrasjon: Opprette og føre saksregisteret, forberede møter, skrive referater.
- Informasjonsarbeid: Innad i hjelpemiddelsentralen, utad overfor kommuner, byggebransjen og helse- og sosialsektoren i fylket for øvrig gjennom foredrag, seminarer og uttalelser til massemedia, svare på henvendelser av annen type enn enkeltsaker.

Det mest av arbeidet faller på hjelpemiddelsentralen og arkitekten. I hjelpemiddelsentralen fordeler det seg på sekretærarbeid og formidlernes faglige arbeid. Arbeidet for sosionomen vil for det meste begrense seg til møter, befaringer og det som følger med, pluss en andel av informasjonsarbeidet.

Rammer for ressurser til rådgivningsgruppene bør gi rom for en intensiv oppbyggingsfase over et par år. Med erfaring, rutiner, oppbygging av nettverk i kommuner og bruk av telefon og telefax vil rådgivningen etterhvert kunne effektiviseres og befaringer innskrenkes til de vanskeligste sakene.

Ved stipulering av rammer for tidsbruk i gruppene må det tas hensyn til variasjonene i fylkenes utstrekning, folketall og andre lokale forhold. Fylkene med størst utstrekning og vanskelige klima- og kommunikasjonsforhold bør utvikle systemer tilpasset sine særegne forhold og ressurser.

Arkitekt

Et minimum av kompetanse bør være en forutsetning for at statlige midler skal brukes til å betale for gratis arkitekt hjelp. Gjennom Husbankens arkitekttjeneste og blant privatpraktiserende arkitekter har et begrenset antall arkitekter utviklet en viss kompetanse på boligsaker for funksjonshemmede gjennom tverrfaglig samarbeid, særlig gjennom tverrfaglige rådgivningsgrupper i ca. 10 fylker. Arkitektene til rådgivningsgruppene bør fortrinnsvis søkes rekruttert blant dem med erfaring fra slike grupper eller liknende samarbeid.

Arkitektarbeidet er det mest tidkrevende av selve rådgivningen. Prosjekteringen kan ta fra noen få timer og oppover til flere titalls timer, selv om arkitekten begrenser seg til arbeidet fram til innhenting av priser. Erfaringene fra forsøket i Aust-Agder og fra Norges Handikapforbund er at 30 timers arkitekt hjelp eller mer kan være nødvendig for prosjektering i kompliserte boligsaker. Ved assistanse innenfor rammen av 7-10 timer er det bare mulig å

gi generelle råd, eller utføre en mindre del av det underlaget som er nødvendig for å sikre riktig utførelse av en ombygning eller liknende.

Finansieringen av arkitektbistand i funksjonshemmedes boligsaker med prosjektering og oppfølging bør på lengre sikt sees i sammenheng med finansiering av boligtiltak for funksjonshemmede generelt. Arkitektbistand kan prinsipielt enten gis som en særtjeneste, eller utgiftene kan kompenseres gjennom overføringsordninger.

Hjelpemiddelsentralen

Vilkårene for å gi sekretariatsansvaret for rådgivningsgruppene til hjelpemiddelsentralene bør være:

- * Sentralene må se rådgivning i boligsaker både som en viktig oppgave i seg selv, og som en forutsetning for å drive effektiv hjelpemiddelformidling.
- * Sentralene gis ekstraressurser i en oppstartingsperiode til å bygge opp kompetanse og et system for registrering og behandling av boligsaker og til opplæring og utvikling av nettverk og allmen informasjon. I denne perioden vil hver sentral behøve ekstra hjelp av en konsulent/erfaren sekretær.
- * Det forutsettes medvirkning utenfra av en arkitekt og en sosionom i virksomheten og at dette dekkes ut over hjelpemiddelsentralens budsjett.

Vi ser det ikke som nødvendig med nye stillinger eller andre faste ressurser for at sentralene kan ta på seg denne oppgaven. Boligen er så viktig for den enkelte brukeren og for utnyttningen av hjelpemidler at den rutinemessig må vurderes i forbindelse med alle forespørsler til sentralen om hjelpemidler.

Sosionom

Ut over det som er sagt generelt ovenfor om ressurser til gruppen, har vi ikke vurdert hvor stor innsats som vil kreves fra sosionomen og dermed hvilke konsekvenser deltagelsen vil ha for Fylkesmannens sosialavdeling,

Arkitektens og sosionomens plassering

Som hittil bør arkitekten og sosionomen beholde tilknytning til sine fagmiljøer, og *ikke* ha sine arbeidsplasser i hjelpemiddelsentralen. Dette er dels begrunnet i vedlikehold av kompetansen, dels i tilbakeføring av erfaringene i rådgivningsgruppen til deres basismiljøer og administrative ledd.

3.6 KOMMUNENES ROLLE

For arbeidet mot kommunene kan det stilles opp mål på kort og på lang sikt. På kort sikt bør enhver kommune som et minimum bli i stand til:

- (1) Bistå brukeren med å gjøre rede for behov og ønsker i forhold til boligen og for forhold som har eller kan få betydning for valg av løsning. Eventuelt bistå med å formulere ideer til løsning.
- (2) Bistå med å gjøre rede for nåværende boligsituasjon, inklusive eventuelle tegninger og tilstandsvurdering av eksisterende bolig.
- (3) Bistå med vurdering av konsekvenser av mulige boligtiltak i forhold til økonomisk evne og muligheter for økonomisk støtte.

Rådgivningsgruppene arbeider for at kommunene blir i stand til gi råd og bistand til i flest mulig saker ved egen hjelp. Det krever at de har eller utvikler fagressurser og eget tverrfaglig samarbeid på tilsvarende måte som rådgivningsgruppen i fylket. Kommuner hvor både en byggefagperson og en ergo- og/eller fysioterapeut har boligsaker som arbeidsområde vil kunne utvikle et slikt samarbeid raskt. De vil fortsatt kunne ha behov for noe arkitektbistand og vil etter hvert bli i stand til å bedømme bedre når den behøves. I kommuner uten disse ressursene vil det ta lang tid å utvikle boligarbeidet, og de vil i større grad være avhengig av hjelp fra rådgivningsgruppen.

3.7 ANDRE LOKALE FAGRESSURSER

I forbindelse med omleggingen i 1992 av sine arkitekttjenester utenom sitt faste apparat, tilbyr Husbanken at inntil 10 timer prosjekteringshjelp fra sivilarkitekt kan dekkes etter søknad attestert av kommunen. I den enkelte saken er dette tilbudet et alternativ til tilbudet om 10 timers prosjekteringsbistand gjennom arkitekt i rådgivningsgruppen.

Tilbudet om bistand gjennom en lokal arkitekt er et nytt og positivt tiltak, som på sikt kan gi flere arkitekter innsikt i å utføre oppdrag for funksjonshemmede. For å unngå for mange feil i startfasen bør det imidlertid stilles et krav om spesialkompetanse og eller tilbys veiledning fra en etablert rådgivningsgruppe.

3.8 SENTRALT KOMPETANSESENTER

Hjelpemidelsentralene har sitt kompetansesenter ved Senter for industriforskning. Dette prosjektet og tidligere forsøk har dokumentert behov for et kompetansesenter for det boligfaglige området. Oppgavene til et slikt kompetansesenter vil være:

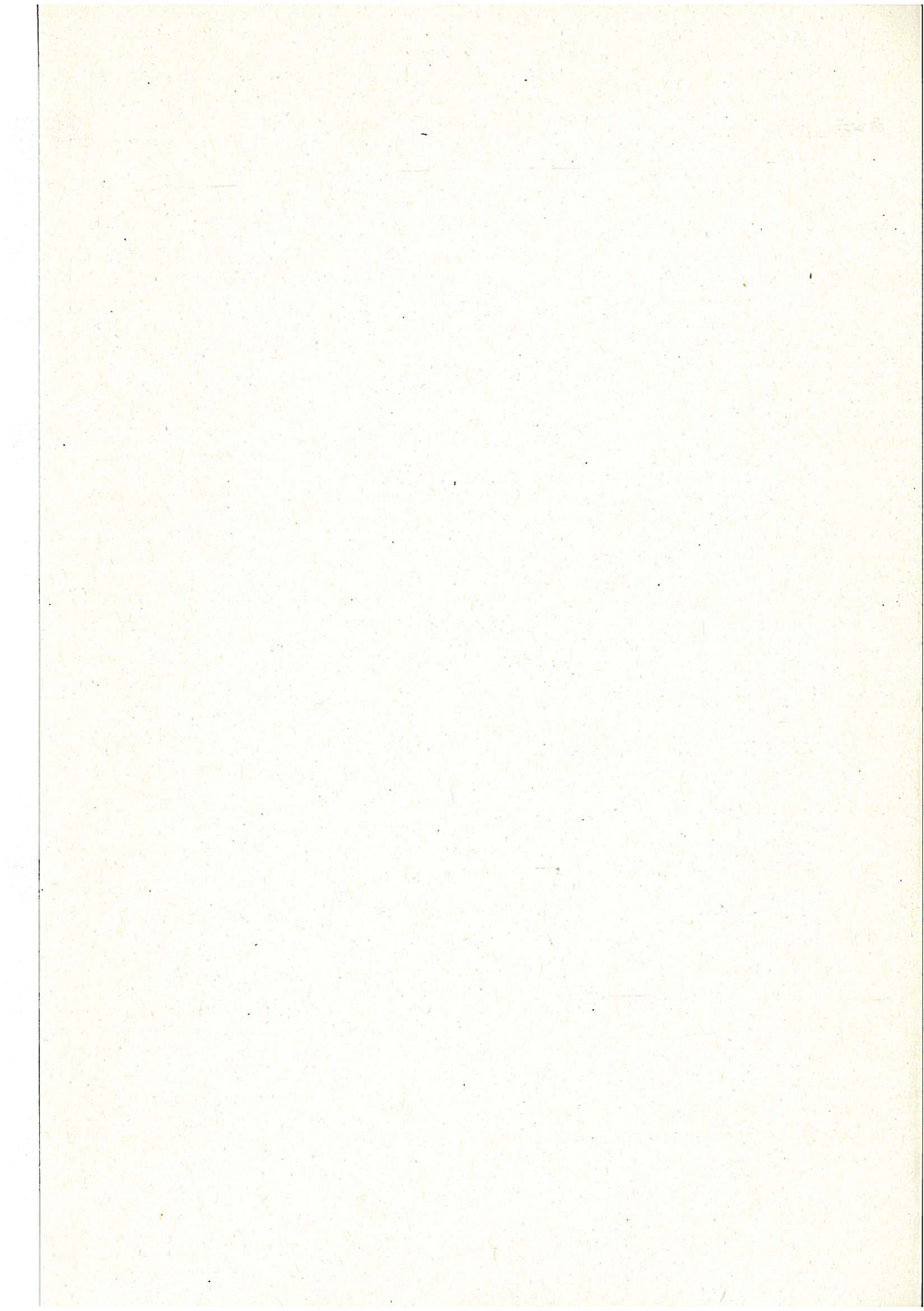
- * *Å drive forskning og utviklingsarbeid på det arkitektoniske og byggefaglige området knyttet til funksjonshemmede, bl.a. drive utviklingsarbeid for bygningsmessige produkter og løsninger og modellboliger. Dessuten medvirke til at resul-*

tater av dette arbeidet formidles til utviklingen av kunnskapsgrunnlaget for boligbygging generelt og regelverket for den, jfr. livsløpsboliger.

- * *Løpende oppfølging og evaluering av gruppene og deres virksomhet.*
Etterprøving av rådgivningsvirksomheten og resultatene av den er ønskelig både som tilbakeføring og læring for gruppene, og av allmen interesse. Den enkelte gruppen vil bare i beskjeden grad kunne etterprøve resultatene av virksomheten.
- * *Å være et informasjonssenter og formidlingsorgan for rådgivningsgrupper og fagfolk for øvrig i feltet.*

Boligforskningsavdelingen ved Norges byggforskningsinstitutt er det stedet i landet hvor mest kunnskap er samlet om boligspørsmål for funksjonshemmede. Avdelingen har lang tradisjon og bred tverrfaglig tilnærming. Det var her tanken om tverrfaglige rådgivningsgrupper ble lansert i 1979 og prøvd ut gjennom forsøk fra midten av 80-tallet, og formidlet gjennom en serie kurs og gjennom produksjon av rådgivningspermen med veiledningsmateriale basert på byggforskseriens blader. Det er nært samarbeid mellom avdelingens arkitekter og Husbankens arkitekter og med Senter for industriforskning/sekretariatet for Rådet for tekniske tiltak for funksjonshemmede.

Det er nærliggende å gi NBI oppgaven med å etablere et kompetansesenter for rådgivningsgruppene og nødvendige ressurser til dette.

Uke 4